

A Casa de Silva en Ribadulla (Arnois)

LUÍS FERRO PEGO*
JOSÉ M. BÉRTOLO BALLESTEROS**

Sumario

No lugar de Ribadulla da parroquia estradense de Arnois vive unha familia de apelido SILVA desde o século XVI ata agora. Ao principio son simples labregos pero foron progresando economicamente grazas ás leis do morgado que permitiron reunir diversas herdanzas, a vantaxosos enlaces matrimoniais e á súa boa administración dos bens, e socialmente ata chegar a emparentar coa familia do conde de Priegue. Un dos seus membros fundou unha fabrica de papel, que foi a segunda de Galicia, e máis adiante a carón da casa ergueron a capela en advocación de Nosa Sra. da Granada cun escudo de armas na fachada.

Abstract:

In the place named Ribadulla, in the parish of Arnois, lives a family named SILVA since the sixteenth century until today. At first they were simple farmers but they went on progressing economically, thanks to the laws of the morgado that allowed bringing together various inheritances. The advantageous marriage links and of the good management of assets and socially be related to the family of Count Priegue. One of his members founded a paper factory, which was the second of Galicia. Later on, next to the house, in invocation of Our Lady of Granada it was raised a chapel with a coat of arms on the facade.

Casa de Silva.

A «*Casa e Torre de Ribadulla dos Cabaleiros*»¹, segundo denominación durante os séculos XVIII-XIX, situada no lugar de Ribadulla da parroquia estradense de Arnois, é agora coñecida co nome dos seus históricos propietarios, *casa de Silva*, como vemos no Inventario do Patrimonio Cultural do concello de A Estrada (DOG 16/7/1991).

* **Luís M. Ferro Pego**, diplomado en Heráldica Militar, delegado da *Asociación de Genealogía Heráldica y Nobiliaria de Galicia*, colaborador no Proyecto Galicia de Hércules de Ediciones e outros.

** **José Manuel Bértolo Ballesteros**, catedrático de grego, colaborador en temas de xenealoxía e heráldica.

¹ En 1527 o lugar denominábase *Ribadulla de los Ballesteros*, segundo a arbitaxe Fonseca-Tabora. Cfr. en RODRIGUEZ GONZALEZ, A., *Las fortalezas de la mitra compostelana y los «irmandiños»*, ed. Fundación «Pedro Barrié de la Maza conde de Fenosa», 1984.

Hórreo, lareira e cama do s. XVII da Casa de Silva.

A casa de Silva, circundada por un muro e protexida por un portalón, levántase ao fondo dun patio interior. A edificación está composta de varios corpos, por irse ampliando a casa en distintos momentos, de aí que teña varias portas de acceso. Sobre o lintel dalgunha destas portas hai gravados moi erosionados, como a representación de dúas figuras baixo unha pequena cruz de Malta. Unha escaleira exterior pegada á parede leva á primeira planta. Destaca unha parte da edificación chamada a torre, que está adornada cunhas ameas e ten un balcón de madeira sostido por unhas ménsulas de pedra e orientado ao mediodía cara ás terras anexas.

Parte da casa foi feita por Juan de Silva, falecido en 1643, e a súa muller Inés de Remesar, continuando as obras o seu fillo Sebastián da Silva, falecido en 1671, que estaba casado con María Fernández de la Iglesia (RAG 2865/71)².

Sobre o lintel de dúas portas ábreanse unas fendeduras horizontais, que os actuais propietarios interpretan como seteiras para defensa da casa, pero que recordan as que servían para favorecer a saída do fume, cando había lareiras, e que se poden ver en moitas casas.

Acompañan a casa principal outras edificacións secundarias, así como pombal (agora desaparecido) e hórreo de oito claros.

CAPELA

A carón da casa está a capela, que exteriormente presenta un bo aspecto pero que interiormente está fóra de uso. Don Francisco Fernández de Silva, secretario del Tribunal del Santo Oficio en Llerena (Badaxoz), fixo una fundación baixo a advocación de Nosa Señora da Granada en 1716. Sen embargo, ata 1785 so había un oratorio dentro da casa principal, no que había varias imaxes, a da *Virxe da Granada* con coroa de prata e o neno Xesús nos brazos, un *San Andrés*, unha *Santa Ana* e unha pequena *Virxe da Concepción* todas en madeira, así como dous relicarios grandes de prata, unha cruz de bronce e todos

² ARG: Arquivo do Reino de Galicia (Real Audiencia).

os demais ornamentos necesarios para celebrar misa, como cáliz e patena de prata, unha ara, atril, corporais, alba, etc. (ARG 12884/16).

Alí dixéronse durante moitos anos as misas que a fundación mandaba e coa aprobación do arcebispado que se lle concedeu a Andrés de Silva. Pero sobre 1784 «habiendo venido de visita el arzobispo y visitado el oratorio que hay en casa de D. Ramón, y como reconociese la fundación y que faltaba por cumplir lo que en ella se disponía, previno a D. Ramón que hasta en tanto no se cumpliese con lo prevenido en aquella no se celebrase en el lo propio que tiene entendido ha puesto en el Libro de Visita, con cuja novedad el insinuado D. Ramón inmediatamente dio principio a juntar y labrar la piedra, para construir la capilla» (ARG 12884/16).

Capela da Nosa Sra. da Granada.

Pediú entón permiso para facer a obra a nai de dito don Ramón, chamada Bernarda Morales. E así pouco despois Ramón axustou a obra da capela a Vicente do Campo, veciño de San Andrés de Somoza, comezando a principios de 1787. Pero nese mesmo ano quedou paralizada a construción, pois D. Ramón tivo que entregar á súa nai a administración dos morgados. Logo a comezos de 1788 morreu Mª Bernarda e a obra por fin puido levarse a cabo.

Un tempo despois de levantar a capela tamén se mandou facer un cruceiro que leva unha inscrición co ano da súa feitura, 1805, e o nome de quen o mandou facer, o capitán Ramón Silva. Chama a atención no pedestal o relevo dun dragón.

O 17 de febreiro de 1850 D. Bonifacio Silva, dono e patrón da capela, dirixiu unha carta ao Arcebispo, polo que sabemos que nela se celebraba misa os días de precepto:

[...] Cuya Capilla no tiene mas carga que veinte y quatro misas por el estipendio de dos rrs cada una, dichas por el sacerdote de su elección, por lo que tiene el que expone que suplir hasta los quatro reales por la falta de sacerdotes [...]; mas teniendo que cumplir, o mandar decir en la parroquia, una cantada por la limosna de cinco reales, cinco rezadas por la de dos, y otras cin-

Relevo de santa Bárbara.

Escudo da capela da Nosa Sra. da Granada.

Sinatura de Jacobo Gambino.

co por la de dos reales y medio. Suplica se digne mandar que las referidas misas se cumplan en la referida Capilla [...] principalmente en tiempo de aguas, y distancia a la parroquial.

No século XX un incendio arrasou a capela, de aí que desapareceran as imaxes do retablo e tan só se conserva bastante danado un relevo de Santa Bárbara, na que aparece axeonllada presta para recibir o golpe de espada que lle vai dar o soldado, mentres un anxo se prepara para poñerlle unha coroa de flores tralo seu martirio. O relevo coincide polas súas características estilísticas co tempo en que se fixo a capela.

ESCUDO DE ARMAS

Sobre o lintel da portada da capela hai un escudo labrado nun bloque de granito de 112x80 cm nunha cartela de forma elíptica coa superficie lixeiramente convexa.

Unha cruz flordelisada fai de partición, estando os diferentes mobles cantonando a cruz, en alusión ao Santo Oficio ao que pertencía ao titular de escudo.

Primeiro cuartel: cruz adestrada dunha palma e sinistrada dunha espada, armas do *Santo Oficio*. Segundo e cuarto: Unha torre cuberta e unhas figuras vexetais iguais afrontadas, relacionadas coa *orde de san Bieito*. Terceiro: Cruz flordelisada, armas do *Santo Oficio da Inquisición*. Ornamentación exterior vexetal de considerable volume, con enrolamentos en xefe e punta, que recordan a pel apergamiñada. Ao timbre, helmo adestrado empenachado coa viseira pechada e con catro grilletas. A gola algo desproporcionada, nun intento de cubrir a maior parte da cartela armoriada.

Os atributos do Santo Oficio remítenos ao que mandou facer a capela, que foi don Juan Francisco Fernández de Silva, Secretario do Santo Oficio da Inquisición, casado con Josefa Meneses, aínda que fora Ramón Mª de Silva Morales o que levantou a capela.

FABRICA DE PAPEL DA BARREIRA

D. Andrés de Silva (Arnois, 1673-1755?) herdou do seu irmán Vicente, do seu tío Andrés de Nodar e do seu cuñado Andrés Jacinto Núñez Castrigo, polo que ao ser dono «dun solar de casa contigua al Río de la Barreyra» pensou instalar nestes terreos unha fábrica de papel. Foi en setembro de 1729 cando Andrés deu poder para presentar ante a Real Xunta de Comercio e demais organismos a solicitude de crear unha fábrica de papel e ao mesmo tempo demandar as exencións fiscais que a Coroa outorgaba co fin de promover a industrialización. Trala oportuna autorización, aínda que coa oposición de Bartolomé

Piombino, o propietario da fábrica de papel de Francos (Faramello. Rois), contratou en 1738 a Jacobo Gambino³, de orixe xenovesa, duns 47 anos e que traballaba na fábrica de Francos (que en 1751 levaba Cristóbal José Bernequé), para facer unha fábrica semellante.

Levantouse a fábrica tras uns dous anos continuos de traballo a excepción de tres meses de inverno en cada ano, empregando diariamente a 40 oficiais de cachotaría. Polas marcas das pedras, parece que moitas delas foron sacadas da antiga torre da Barreira. Fíxose unha fábrica con dúas rodas, oito pilas e unha tina (a de Faramello en 1763 tiña 6 rodas e 22 pilas). A fábrica constaba de «tres piezas divididas con pared maestra de cantería labrada y lo mismo la que le circunda, que la primera tiene de largo 16 codos por 17, la segunda 16 por 18 y la tercera...» (RAG 14606/7). Tamén había una casa próxima onde estaba a cola para o papel e unha caseta para o mazo principal.

Comezou a fabricación de papel en 1740-41 coa axuda de dous oficiais, Andrés Conde natural de Dimo (Cordeiro) e Domingo Rarís, traídos tamén da fábrica de Francos. Jacobo, o mestre principal, cobraba 4 reais diarios e os oficiais 3 reais. No primeiro ano fabricábanse 10 resmas diarias que vendían un pouco máis baratas que as de Faramello «pero al no tener venta a causa de haberse privado la boletería de tabaco y el salario ser corto se marcharon los oficiales». Buscáronse entón dous homes do país: Domingo do Porto e Benito Batallán a quen se ensinou a fabricar papel e permaneceron durante un ano «haciendo papel de extraza de marca mayor y menor y algunas resmas para escribir» pagándolles un real e maila comida. Logo contratou a dous aprendices un chamado Diego e o outro coñecido por «O ardilleiro» a quen se lle pagaba 8 ducados ao ano ademais de comida e cama. Despois veu un fabricante francés e Andrés de Silva despediu a Jacobo Gambino a quen xa só pagaba 2,50 reais. O francés traballou durante un ano e logo ausentouse roubando 60 resmas de papel e vendendo a mercancía na feira do Carballiño. Como quedara algún material amasado D. Andrés chamou a Jacobo para que o traballase e logo a partir de novembro de 1750 a fábrica quedou parada.

A fábrica non chegou nunca a achegarse á meta que Andrés se propuxera, pois pensaba producir ata 30 ou 40 resmas diarias e dar traballo a 20 operarios. Xa sobre o ano 1747 D. Andrés de Silva vendo que a fábrica non daba rendemento, «brindó al que declara (Jacobo Gambino) para que se la arrendase, que se la dejaría en 400 ducados cada año dándole fianzas suficientes, a lo que le dijo que si tuviera caudal le daría 200, a lo que don Andrés le respondió que si le daba las referidas fianzas le pondría en caudal, sin que despues hubiesen tratado más de la materia...»

En 1752 e segundo o Catastro do Marqués de Ensenada a fábrica pertencía a seu fillo Andrés Antonio de Silva, que lla tiña arrendado a Tomás Ruxido por 1.400 reais e 12 resmas en papel florete anuais.

Pouco despois, en 1753, quedou sen uso, e foi deteriorándose (RAG 12884/16) ata que en 1793 foi retomada a actividade da fábrica, máis perfeccionada, polo seu fillo D. Ramón María de Silva, que se proclamaba «*dueño y empresario de la fábrica de papel fino y todas las clases única en este reino*».

En 1806 figura retirado e por indisposición firma como apoderado o seu fillo D. Vicente María Silva Ozores herdeiro do morgado, quen a arrendou o 18 de agosto de 1813 a

³ Casado con María Domínguez, foi o pai de José Gambino, o famoso escultor que fixo as imaxes da capela do pazo de Oca e que trunfou en Compostela, e tamén, entre outros, de Nicolás e Fernando, que se asentaron en Arnois dando lugar a que o apelido Gambino estea hoxe estendido nesta bisbarra.

Manuel Porto. Logo pasou a mans do seu fillo Bonifacio Silva Paseiro en 1830 ata que foi mercada sobre 1841 por Ramón Otero Estévez, que vivía no pazo da Mota en Riobó⁴.

MUÍÑO E PESQUEIRA

En Arnois sobre o Ulla había un muíño e pesqueira que pertencía á casa de Silva de Ribadulla. En 1797 o dono da casa de Silva, Ramón Mª de Silva Morales, tivo un preito (RAG 11743/12) porque uns veciños aproveitando que el estaba na guerra en Navarra fixeron un muíño e unha presa, que provocaba a inundación das súas terras e lle impedía a pesca na súa canle. Segundo se declara neste preito, daquela había 20 muíños nun cuarto de legua. Actualmente está arruinada pero Alfredo Vicenti, refuxiado en Castrotión, deunos a descrición desta pesqueira: «Este dique, bastante espacioso para que dos homes puidan recorrerlo de fronte y punto menos que a pie enjuto, está destinado a encauzar todo el caudal del río hacia la pesquera de un hidalgo, y es como un puente, a decir verdad, sobrado peligroso, que pone en comunicación entrambas orillas».

XENEALOXÍA

A saga dos Silva podémola retrotraer até *Gonzalo de Silva Neira* e a súa muller *María Canicova* (ou *Casanova*, segundo aparece ás veces), filla de *Francisco de Canicova* e *Marquesa de Canicova*, veciños do lugar de Casdesunla en Sarandón (RAG20271/82, 2865/71). Gonzalo e María eran veciños de san Mamede de Ribadulla, se ben María estando viúva vivía en Ponteulla.

O 8 de agosto de 1587 a Gonzalo arrendáronlles unhas terras na aldea de Silva na freguesía de Sarandón por parte de Gregorio da Silva e Juan da Silva, notario de Santiago, fillos de Juan da Silva e de Francisca do Rego, e sobriños de Marcos de Silva e da súa muller Bibiana de Prol, que eran de familia fidalga.

Gonzalo e María, que eran labradores e non sabían asinar, ademais das terras de Sarandón, tiñan outras en Arnois e en Oca, que mediante testamento (RAG 20271/82) llelas deixaron en herdanza a partes iguais a seus fillos Domingo, Bartolomé e Juan, (pois Bastián, xa morrera), se ben logo estes fixeron algún troco. Deste xeito, Domingo viviu en Oca, Bartolomé en Sarandón e *Juan* no lugar de *Ribadulla en Arnois*.

Así, pois, Gonzalo de Silva e María Canicova foron pais de:

1.- *Domingo*, pai doutro Domingo, veciño de Oca, que en 1646 chegou a unha concordia co seu curmán Sebastián de Silva, fillo de Juan.

2.- *Bartolomé*, veciño de Sarandón, que o 12 de marzo de 1619 vendeu a seu irmán Juan os bens que herdara en Arnois por corenta e catro ducados ante o escribán Nuño Álvarez de Vaamonde.

3.- *María*, que casou con Juan de Oros.

4.- *Bastián*.

5.- *Juan (que segue)*.

Juan da Silva, que era labrador, estaba casado antes de outubro de 1609 con **Inés de Remesar**, pois nesa data o matrimonio fai unha compra ante o escribán de Oca Juan Vázquez Paseiro. Inés era filla de *Marquesa Sanmartiño* e de *Benito Remesar*; e neta de

⁴ A historia posterior da fábrica pódese ver en: FERNANDEZ CASAL, J., *Fábrica de papel de Riobó*. Miscelánea Histórica e cultural de A Estrada, 2004.

Pedro de San Martiño de Abelao e de *Teresa Pérez Reimóndez*, posiblemente irmá de Bartolomé Reimóndez Figueroa, fundador da capela de Castrotión.

Inés, que ao parecer non aportou propiedades ao matrimonio, era natural de Castrotión e irmá de *Pedro de Remesar* e de *María de Remesar* que estaba casada e cun fillo chamado Benito de Pazos. Dito Pedro, que era cura na cidade de Santiago, tiña rendas en Remesar, Oca e Riobó entre outras, e vendeu por 100 ducados toda a súa herdanza recibida por parte de seus pais e avós a seu cunhado Juan de Silva o 20 de maio de 1612 ante Bartolomé Reimóndez, escribán de Ponteulla. Pedro outorgou testamento ante o escribán Andrés González Villamoure o 28 de decembro de 1648, deixando como usufruarias mentres vivisen a *María de Silva*, casada con Marcos Fundado, e á súa filla María Fundada, pero como herdeiro a *Bastián de Silva*, o seu sobriño, e á súa descendencia coa obriga de dúas misas na igrexa de Oca (RAG 2865/71).

Juan da Silva mercou varias leiras, a chousa da Besada do Valo, as leiras de Filgueiras e a de Lamas, das que tomou posesión o 17 de marzo de 1610 ante o escribán don Bartolomé Reimóndez. E o 18 de febreiro de 1610 mercou a un xastre compostelán unha casa por 24 ducados no lugar de Moimenta (Arnois), de onde eran veciños. Tamén traballaba terras que eran propias da «*tenencia de la Vega*» durante os anos 1608 a 1613 e seguramente continuou (ACS)⁵.

Lago Juan casou outra vez, pero non menciona o nome da muller na escritura de testamento (RAG 11743/12), que outorgou o 25 de outubro de 1636 ante o escribán Pedro Núñez de Ventosa deixando vinculados os seus bens en favor do seu fillo Bastián, pois levaba «*dieciseis años trabajando con el en casa, excusándole mozos de soldada, el cual no objetó cuando dotó a sus hijas*». Por iso xa lle deixa en vida a metade do lugar en que vive en Arnois, a metade do lugar que tiña en Moimenta, en San Miguel de Castro e en Oca, baixo a condición de mandar dicir seis misas anuais en Arnois ou en Sarandón. Entre as testemuñas da escritura están Andrés Fernández de Deza, patrón de Cervaña, e o escribán Rodrigo de Silva. Os fillos non se opuxeron, pero cando morreron chegaron a un preito para facer as partillas (RAG 9527/64). Juan morreu o 14 de outubro de 1643.

Juan e Inés de Remesar foron pais de:

1.- *María*, que casou o 7 de agosto de 1627 con Gregorio Caldelas, fillo de Juan Fernández de Caldelas e Madalena de Caldelas, veciños de Ponteulla, estando de testemuña o comisario Silva reitor de Sta. Mariña de Ribeira. Fixeron as velacións o 7 de agosto de 1631. Gregorio de viúvo casou con Ana Nicos, filla de Alonso e Florencia de Nicos.

2.- **Sebastián de Silva** (*que segue*)

3.- *Jacinta*, bautizada polo cura Alonso de Silva o 3 de xuño de 1613, tivo por padriños a Juan do Porto, veciño de Curantes, e María de Remesar, veciña de Riobó. Casou con *Juan de Vieiro*, veciño de Sar, e tiveron catro fillos: *Inés Vieiro* que casou con Gabriel Munín, con descendencia, *Juan Vieiro* «o mozo» que casou con María Álvarez, *Ángela Vieiro* que casou con Jácome Álvarez e *Marina Vieiro* que casou con Pedro Torrente.

4.- *Inés*, foi bautizada o 8 de marzo de 1619, sendo os padriños o escribán de Ponteulla don Nuno Álvarez e María Nicos, veciña de S. Miguel de Castro. O 4 de agosto de 1836 foi dotada ante Domingo Abad para casar con Bértolo Gordo Gómez, fillo de Bartolomé e de Antonia Gómez do Fontao. O dote da noiva consistiu en vestidos, roupa e diversos mobles e utensilios para a casa, 24 ducados en cartos, 2 bois e 6 vacas, 3 ducias de cabras

⁵ Arquivo Catedralicio de Santiago.

e oellas e unhas rendas duns 60 ferrados de centeo e algún de millo e trigo. A partida de casamento e velacións dinos que a voda foi realizada o 27 de xaneiro de 1637. Foron veciños de Sar. Inés chegou a unha concordia pola herdanza de seus pais co seu irmán Sebastián ante o escribán Amaro de Casteleiros, veciño de San Pedro de Salgueiros. Inés outorgou testamento ante o escribán compostelán Juan Martínez de Sea.

5,6.7.- *Juan, Jacinto e María Juana*. Nacidos nun só parto, foron bautizados o 27 de xaneiro de 1623, sendo os padriños dos nenos Benito de Orosa e Catalina do Couto, e os da nena Alonso Nicos e Dominga Besteira, pero só Juana chegou á idade adulta. Casou esta co alférez Agustín Lareo, veciño de Piloño, que o 27 de xuño de 1651 pediu a quinta parte dos bens dos seus sogros, por ser Juana unha dos cinco fillos de Juan e Inés Remesar. Chegou a unha concordia ante Andrés González de Soto co seu cuñado Sebastián, quen lle deu diversas rendas.

Sebastián de Silva, foi bautizado en Arnois o 22 de xaneiro de 1610, tendo por padriños a Alonso Gómez e Catalina do Couto. Sebastián, chamado habitualmente Bastián, en 1636 aceptou mediante escritura o vínculo fundado polo seu pai, onde se di que traballaba como labrego e non a firmou por non saber. Casou sobre 1636 con **María Fernández de la Iglesia**, da casa de A Senra en Escuadro, que era irmá de Ana, a segunda muller de Esteban Reimóndez Figueroa, patrón da capela de Santa María de Castrotión. Logo casou con *Dominga Cereixa*, da que non tivo fillos. Foron Sebastián e María os que fabricaron o cuarto da casa chamado a torre e un lagar que estaba pegado ao de pedra pola parte da eira. En Bruñido tamén construíron unha casa. Tiñan varios criados, como Juan de Rendo ou María Ana, que morreron o primeiro en 1661 e a segunda en 1668. En 1648 fixeron foro de herdades pertencentes á tenencia «*de la Vega*» e dunha casa no lugar de Os Golmados (Arnois) que pertencía a Esteban Reimóndez Figueroa, o cuñado de María (ACS).

Déronlles ás súas fillas (RAG 2865/71) un dote equivalente, que consistiu en tres ou catro vacas, unha porca, algunha cabra, un caldeiro de cobre, 4 mantas, 4 sabas e almofadas, 4 manteis e 4 «*servilletas de tripa de vaca*» e algunhas rendas, sexa ferrados de centeo ou canados de viño, e por último unha taza de prata por valor de 100 reais.

María finou en 1671 e Sebastián faleceu «*de repente de hipoplexía*» o 14 de xullo de 1679. Dous meses despois comezou un preito entre os seus fillos polas partillas (RAG 2865/71) xa que o fillo maior Juan reclamaba diversos bens como vinculares. Do primeiro matrimonio naceron dez fillos:

1.- *Inés de Silva*, nacida o 4 de agosto de 1636, casou con *Gregorio Collazo* e foron veciños de Oca. Foron fillos seus *Pedro, Tomé, Benita* que casou con Antonio de Remesar (pais de Alberto) e *María Collazo* que casou con Domingo Gómez.

2.- *Catalina de Silva*, que foi bautizada 7 de outubro de 1637, tendo por padriños a Andrés Fernández de Deza, patrón de Cervaña, e Catalina de la Iglesia aos que «*examiné en la doctrina y la sabían*» di o cura. Uniuse en matrimonio con *Antonio Reimóndez Figueroa*, fillo do citado Esteban Reimóndez, patrón da fundación de Castrotión. Tiveron oito fillos en Oca chamados Sebastián –o vinculeiro–, Ángela, Mª Antonia, Silvestra, Ignacio Antonio, Francisca, Bartolomé e Juan.

Unha das fillas, Ángela, tivo un fillo de solteira con Juan Gayoso Mendoza⁶, dono do *pazo de Oca*. O neno naceu o 16 de agosto de 1673 -a nai faleceu quince días despois- e foi

⁶ Juan Gayoso estaba casado e con fillos, aínda que a partida de bautismo de José di que estaba solteiro..

bautizado co nome de José, quen chegou a ser tenente xeneral de Artilería e cabaleiro de Calatrava en xaneiro de 1718, unha vez lexitimado por dispensa do papa Pío XI.

3.- **Juan de Silva** (*que segue*)

4.- *Juana*, bautizada o 4 de febreiro de 1643 tendo por padriño a Bartolomé de Silva, veciño de Oca. Casou o 20 de febreiro de 1667 con *Gregorio Brey*, fillo de Pedro e Inés de Festa, veciños de Ancorados, onde viviu o novo matrimonio. Tiveron por fillos a *María, Antonia, Isabel, Andresa e Tomás de Brei*.

5.- *María*, bautizada o 20 de marzo de 1648. Seguramente morreu de nena.

6.- *Andrés*, bautizado o 12 de febreiro de 1653, tendo por padriños a Andrés López de Neira e Rosa das Seixas, veciños de Ponteulla. Casou con *Dominga Bibián*, filla de Pedro, veciño de Moalde, e tiveron por fillas a *María, Dominga e Rosa* da Silva. Morreu antes que seus pais.

7.- *Domingos*, bautizado en 1654 pero o cura non o asentou. Os padriños foran Alonso Nicos, desta freguesía, e Antonia Masía, veciña de Oca. Casou con *Elena López*, e foron veciños de Piloño onde tiveron varios fillos: *Aniceto* (17/4/1689), *Gregorio* (25/10/1690), *José, Juliana* casada con Francisco Rey (+1772), *Juana e Josefa*.

8.- *Francisco de Silva Fernández* (ou Fernández de Silva), foi bautizado o 27 de xaneiro de 1656 tendo por padriños a Pedro Fernández de Senra, familiar do Santo Oficio, e a Catalina Fernández de la Iglesia, a súa muller, veciños de Escuadro onde fundaron o morgado da *casa da Senra*. En 1678 foi ordenado de prima e grado. En 1684 era porteiro e axudante dos cárceres da Santa Inquisición de Toledo, e como tiña preitos polos bens dos seus pais, deu poder ao cura de Oca o 12 de setembro ante Andrés de Nodar, para que o representase.

O 29 de outubro de 1699 Francisco, «*secretario del secreto de la Santa Inquisición*» de Llerena e veciño de Llerena, como non tiña sucesores se ben estaba casado con *Josefa Meneses*, fixo doazón da súa lexítima ante Andrés de Nodar a seu irmán maior Juan Fernández de Silva que lle pertencía polos seus pais Bastián de Silva e María Fernández, como un dos seus nove fillos, e déixalla en forma de vínculo agregándoa ao morgado feito por Juan de Silva «o vello», seu avó, reservándose o usufruto (AHP Protocolos)⁷

O 23 de abril de 1711 cedeu ante Simón Rodríguez unhas terras de 54 fanegas de cebada á confraría da N^a Sra. da Granada en Llerena a cambio de que rezasen por el un responso cantado o último día da oitava e que o anotasen no libro de benfeitores. E trala súa morte deuse copia o 28 de decembro de 1716 a seu sobriño Andrés de Silva.

Francisco fixo testamento en Santiago o 11-12-1716 ante Pedro Rodríguez. Deixaba un «cortijo» chamado *Casas Blancas* nas aforas de Llerena e unha casa na rúa Santa Ana.

9.- *Jacinta*, casou o 2 de xullo de 1673 con *Alonso Peiteado*, escribán de S.M., fillo de Juan e María Nicos, veciños de Santa Cruz de Ribadulla. Tiveron unha filla, *María*, bautizada en Arnois o 12 de febreiro de 1678. Logo casou con *Pedro de Caldelas*.

10.- *Antonia de Silva*, casou o 13 de febreiro de 1669 con *Blas Munín*, fillo de Roque e Catalina Calva. Tiveron por fillos a *Juan, Domingo, Ignacio* –veciños de Sar-, *Antonio* -carpinteiro e veciño de Santiago- e a *María*, que casou con Domingo de Rozas, veciños de Sar Blas, viuvo, casou o 11 de outubro de 1679 con María Pérez Nodar, filla de Roque e María.

Juan de Silva casou o 19 de novembro de 1669 con **María de Nodar**, viuva, pois xa casara con Roque Pérez de quen tivera por filla a *María*. María de Nodar era filla de

⁷ Arquivo Histórico de Pontevedra.

Domingo de Nodar e de *Marina de Nodar*, e neta de Juan de Nodar e de Mª Inés Darriba, veciños de Santa Mariña de Ribela e ela natural de Millerada (RAG 9527/64, 4117/17).

María tiña como irmán ao escribán *Andrés de Nodar*, nacido o 19 de marzo de 1642, quen o 9 de agosto de 1717 outorgou testamento en favor do seu sobriño Andrés ante o escribán Santiago Silva Piñeiro, facendo vínculo dos seus bens que comprendían a casa en que vivía en Ribadulla (Arnois), outras en Oca e A Mota e rendas en diversos lugares como Tarrío e Ancorados.

En 1670 Juan era familiar e notario do Santo Oficio e veciño de San Xiao de Arnois. Ampliou as súas propiedades mediante foros ou subforos ante Andrés de Nodar (AHP Protocolos). Así o 9 de agosto de 1670 Juan Gayoso Mendoza, señor de Oca, aforou a Juan de Silva o lugar de Rosendo en San Cristovo de Merín no Ulla por seis ferrados de centeo (é dicir, unha fanega) a pagar na súa casa de Santiago.

O 2 de abril de 1691 Juan fixo unha agregación ao vínculo do seu avó **Juan de Silva** ante Andrés de Nodar (AHP Protocolos). O seu avó fixera vínculo da metade do lugar de Silva (Arnois), onde vivía, con gravame dunhas misas. El agrega as casas e cortes e as súas torres, os agros, a devesa de Altamira, un muíño e os bens da súa muller María de Nodar quen lle da licenza e agrega a mellora de seus bens mobles e raíces e coa condición que todos os patróns que sucedesen agreguen a terceira parte dos seus bens. Tamén di que os bens de Ribadulla son propios «*diezmo a Dios*» e nomea como primeiro patrón á súa muller María Nodar e logo a seu fillo **José da Silva**, o seu fillo maior, e logo de grado en grado aos demais preferindo o varón...

María Nodar fixo testamento o 5 de xaneiro de 1715 ante o escribán Antonio Suárez, no que di (RAG 11743/12) que os bens quedan a repartir entre os seus fillos, excepto a casa principal con todo o anexo que deixa a seu fillo Andrés en forma de vínculo e agregándoo ao vínculo que deixara seu irmán Andrés de Nodar e ao que fundara Juan de Silva «o vello», bisavó dos seus fillos. María morreu tres días despois.

Os seus fillos foron:

1.- *José de Silva*, bautizado en Arnois o 20 de maio de 1665 tendo por padriños aos avós paternos. Casou con *Lorenza*, e viviron en Arnois onde tiveron a Mª *Andresa* o 15 de xaneiro de 1711, que tivo por padriños a Andrés e María de Nodar.

En 1710 foi denunciado polo seu curmán Ignacio Reimóndez Figueroa, fillo de Antonio e veciño de Oca, por unha liorta que tiveron ao ver que molestaba a seu tío Andrés de Nodar. José morreu o 30 de marzo de 1711 polo que o vínculo pasou a seu irmán Andrés, xa que Vicente era clérigo.

2.- *Vicente*, bautizado o 23 de marzo de 1667 tendo por padriños a Amaro de Rendo, veciño de Berres, e a Susana Pazos, veciña de Sta. Cruz de Ribadulla. En 1715 estaba de cóengo na colexiata de Sar.

3.- *Roque*, bautizado o 21 de agosto de 1669. Seguramente morreu de neno.

4.- *Francisca*, bautizada o 9 de marzo de 1671 sendo o seu padriño Gregorio de Parada, veciño de San Mamed de Ribadulla.

5.- *Andrés Antonio* bautizado o 11 de maio de 1673, sendo os padriños os seus tíos Andrés de Nodar e Juana de Silva. Debeu morrer pouco despois.

6.- *Andrés*, bautizado o 10 de setembro de 1674. Á marxe pon: «*murio luego*».

7.- *Jacinta*, bautizado o 2 de xaneiro de 1676 tendo por padriños don Bartolomé Sánchez Baamonde e Jacinta de Silva. Casou con *Pedro Caldelas* e tiveron unha filla, *Rafaela*, o 24 de outubro de 1688 tendo por padriños a Andrés de Nodar e Juana de Silva, tía da nai da

bautizada e veciña de Ancorados. Logo casou con *Juan Miguez*, estañero, viúvo de Dominga de Carregal con quen tivo por fillos a *Manuel* e a *Juan*.

8.- *Sebastián Antonio*, bautizado o 4 de maio de 1678 tendo por padriños a seu avó Bastián Silva e a Dominga Cereixa, a segunda muller de Bastián.

9.- *María Antonia*.

10.- **Andrés Antonio**, (*que segue*)

11, 12.- *Andrés e Agostiño*, xemelgos, que se bautizaron o 7 de xaneiro de 1683, pero morreron logo.

13.- *Rosendo*, bautizado o 29 de febreiro de 1684.

Andrés Antonio de Silva foi bautizado o 6 de marzo de 1681, tendo por padriños a Andrés de Nodar e a Mª Gómez de Nodar, curmá do bautizado.

Antes de casar tivo catro fillas de Isabel Gómez, moza solteira e veciña de Arnois, a quen lle dera palabra de casamento. As tres primeiras morreron pronto pero non así a última, *Juana Andrea*, que foi bautizada o 7 de maio de 1715 na parroquia de N^a Sra. Virxe do Camiño en Santiago. Andrés déralle a Isabel unha cantidade por alimentos para as fillas mediante escritura pública o 3 de setembro de 1714 ante Antonio García de Camaño, antes de ter a última filla, pero logo Isabel pediulle máis cartos e el ofreceulle 8 ducados máis, pero ao pouco ela pedía 500 reais máis para alimentos e por terlle arruinado o creto, e acabou denunciándoo (RAG 2921/21).

Juana Andrea, a filla que sobreviviu, casou con Ventura Loureiro, e en 1758 participou nas partillas dos bens do seu pai e logo, tralo preito e como non tiña descendencia, o 26 de xuño de 1784 ante o escribán Jacobo Ferro cedelle todos os seus dereitos sobre a herdanza a seu sobriño Ramón Mª Silva Morales a cambio de 200 reais mentres vivisen ela ou o seu marido, e pedíndolle por adiantado os cartos de cinco anos e que, se eles morresen antes, Ramón M^a non llelos podería reclamar aos herdeiros.

Andrés en 1713 comproulle á súa irmá Jacinta a lexítima paterna por 1.100 reais, e outras herdades que tiña en Ribadulla e no Bruñido por 8.500 reais ante Simón Rodríguez (AHUS. Protocolos)⁸.

Casou con *Mariana Núñez de Castrigo Sanmamed*, natural de Santiago, filla de *Antonio de Castrigo Sanmamed* (casado en segundas nupcias con Ana de Moscoso e Sotomayor), do lugar de Castrigo en Ortoño, e da súa terceira muller *María Núñez (de Castro) Varela*, de San Miguel de Cora, e neta por liña paterna de Gregorio Castrigo Sanmamed e de María Gómez Ortiz, oriunda de San Vicente de Aro (Negreira), e neta por liña materna do escribán de Cora don *Jacobo Núñez de Castro* e de *Isabel García Varela*, que tiña bens en Lagartóns e en Viso. Mariana, ou máis ben o seu avó Gregorio, era parente bastante próxima do bispo de Quito Ilmo. Alonso de la Peña Montenegro.

Mariana foi dotada o 19 de agosto de 1714 ante Simón Rodríguez (AHUS. Protocolos) polo seu medio-irmán Andrés Jacinto Castrigo Moscoso, cura de Ames e san Cristovo de Papia, e pola súa irmá Rosa, que estaba casada co doutor Ignacio Pereira e Moscoso, avogado da Real Audiencia. Ofreceron de dote 33.000 reais, ademais dos 300 ducados que lle deixara seu pai o 17 de maio de 1700 ante o escribán Pedro Vázquez e de roupa por valor de 4.000 reais que ofreceu Andrés Jacinto.

Andrés Antonio de Silva morreu sobre 1755 e tivo por fillos lexítimos a:

⁸ Arquivo Histórico Universitario de Santiago.

1.- *Mariana Agustina*, bautizada o 28-08-1716, tivo por padriño a Andrés de Nodar.

2.- Andrés Antonio de Silva. (*que segue*)

3.- *Ramón Antonio Vicente*, naceu o 4 e bautizouse o 6 de xullo de 1722.

4.- *Bernardina de Silva*, foi bautizada o 19 de xuño de 1723. Foi abadesa no convento de Santa Clara en Santiago, onde ingresou o 4 de febreiro de 1750. Un ano despois o 25 de xuño de 1751 ante o escribán Domingo Antonio Cernadas renunciou á súa lexitima a favor de seus pais e despois en súa irmá Isabel Rosalía a cambio dunha renda vitalicia de 200 reais anuais e un touciño (RAG 24878/14).

5.- *Juan Manuel de Silva*, nacido o 17 de decembro de 1724 e bautizado o 20, casou con *Rosa Martínez Sindín*, filla de Antonio e de Dominga. Finou o 15 de novembro de 1786, outorgando testamento ante Jorge Antonio Nogueira.

Tiveron un fillo, *Juan Manuel*, nacido o 27 de abril de 1784 e que casou con Mª Benita Castroverde, natural de Vedra, se ben foron veciños de Oca, onde morreu Juan Manuel o 25 de febreiro de 1862 tendo outorgado testamento ante Manuel Santamarina o 2 de decembro de 1861 (AHP Protocolos).

5.- *Jacinto Faustino*, que foi bautizado o 15 de febreiro de 1726, sendo o padriño Jacinto Castriego, cura de Ames. Xesuíta, foi desterrado por Carlos III en Bolonia o 13-01-1777.

6.- *Julián de Silva*, nacido o 9 de xaneiro de 1731, foi bautizado dous días despois. O 24 de agosto de 1772 na casa de Altamira do lugar de Ribadulla (Arnois) xunto co seu irmán Juan Manuel, se ben eran veciños de Santiago, outorgaron testamento ante Pedro Antonio Domínguez deixándose sucesor un ao outro. Morreu o 15 de outubro de 1782, tendo feito testamento ante Francisco Antonio Clemente, escribán de San Mamede de Ribadulla.

7.- Mª *Andrea Micaela*, bautizada o 15 de febreiro de 1732. Finou pronto.

8.- *Isabel Rosalía de Silva*. Cando o 25 de febreiro de 1758 se fixeron as partillas da herdanza dos seus pais, a ela asignóuselle 4.000 ducados co seu consentimento. Celebrou os esponsais en 1763 con *Pedro Gil de Ribera*, fillo de Bernardo Gil de Araújo e de Josefa Ribera, veciños de Freixo (Crecente). Fixeron as capitulacións matrimoniais o 27 de maio de 1763 polas que ela aportaba 44.000 reais (4.000 ducados) que servirían para que Pedro pagara a débeda que tiña e así liberar os bens que estaban hipotecados, herdanza do seu irmán Fernando maxistral da colexiata de Iria Flavia. Por iso Pedro ofrecía a Isabel a décima parte deses bens que estaban situados en Caldas de Reis (RAG 24878/14).

Sen descendencia, outorgou testamento o 18 de setembro de 1784 ante Miguel de Cruces deixando como usufrutuário a seu marido e unindo os seus bens ao morgado fundado por Juan Silva o maior, e que agora tiña Ramón María de Silva e en caso que este non tivese descendencia quería que herdase o seu irmán Juan Manuel ou os seus herdeiros, e se non, a liña dos Barreiros os seus parentes.

Andrés Antonio de Silva. Naceu o 10 de abril de 1720 e foi bautizado ao día seguinte en Arnois, tendo por padriños a Andrés de Nodar e Rosa Castriego, veciña de Santiago e muller do doutor Ignacio Pereira, asistente e Xustiza maior de Santiago.

Seu pai tratou o casamento de Andrés Antonio estudando as diversas ofertas. Tratou con Pedro Sánchez de Ardeleiros, dono da casa e torres de Road, que ofrecía 6.000 ducados de dote para casar a súa irmá. Tamén tratou co Bernardino Núñez de la Fuente, cura de San Fins de Estacas no Salnés, que tiña unha irmá sucesora no vínculo e un dote de 6.000 ducados, pero non o fixo porque Andrés estaba pendente de dotar as súas fillas para profesar como monxas. Tamén lle ofreceron casar cunha moza de Padrón sobriña do bispo

de Quito Alonso de la Peña Montenegro, que tiña 4.000 ducados de dote, pero Andrés pedía 8.000. Por iso, aceptou outra oferta que lle deu a coñecer un franciscano de Santiago pero natural de Arnois, quen lle informou que a sobriña do cura de Calo ía ser sucesora dun vínculo en Bouzas que importaba máis de 500 ducados e tiña un dote de 6.000 ducados, ademais o matrimonio quedaría a vivir na casa do cura quen tamén lle ofrecía 1.500 ducados para o dote das súas fillas Bernardina e Rosalía. Andrés aceptou esta oferta en contra da opinión da súa muller.

Andrés Antonio casou, pois, en Calo o 30 de novembro de 1748 con **Mª Bernarda Morales Sequeiros e Araújo Cornide**, filla de José Benito Morales e Sequeiros⁹ e Bernarda Antonia Araujo e Salgado, e neta do capitán da Real Armada Francisco Morales e Josefa Sequeiros Sotomayor e Sequeiros. Mª Bernarda tiña un tío, chamado Manuel Morales, que era mordomo do Real Hospital de Santiago.

Mª Bernarda dicía que recibiu un dote de 6.000 ducados, se ben o seu fillo rebaixaba a cifra a 2.500, é máis, di que 1.000 ducados non foron entregados. A realidade é que o día da voda foi dotada polo seu tío cura de San Xoán de Calo, pois seu pai xa morrera e a súa nai vivía na casa do cura. Na escritura de dote feita ante Simón Framil don Andrés de Silva ofrecía 3.320 reais por arras a entregar a Mª Bernarda e 1.000 reais anuais vitalicios por alimentos a pagar a partir de xuño de 1749. E se querían independizarse ofrecíalle os bens do morgado, a condición de ter acomodadas a Bernardina e Rosalía, que tiñan a intención de ser monxas, e de cesar na obriga de darlle os 1000 reais. Por parte do cura, Ramón Morales Sequeiros, ofrecía 2.500 ducados, 1.000 ao casar, e 750 ao tomar estado Bernardina e outros tantos ao tomar estado Rosalía.

Poucos meses despois, en marzo de 1749 morreu o seu tío cura e Mª Bernarda herdou o vínculo de Bouzas (Vigo), fundado polo seu tío-avó Benito Sequeiros e a súa muller Ana Mariño, e en novembro dese ano xa cun fillo demandou a seus sogros por non cumprir co dote prometido, pois dicía que non tiña medios para vivir segundo a súa condición. Ao non acceder estes pois aínda non tomaran estado as fillas, Andrés Antonio o 5 de febreiro de 1750 gañou despacho para embargar as rendas do pai. Andrés accedeu a pagarlle os 1.000 reais, aínda que esixía que se lle pagase o dote para as súas fillas monxas, pero o fillo entón pedía 2.000 reais anuais. Ao mes seguinte a nora, Mª Bernarda, que era unha argallante, ofreceulle ao sogro darlle 700 ducados anuais a cambio de que lle cedera todos os bens. Pero Andrés non quería cederlle os bens *«que me costaron mucho desvelo»* pois tiña medo que os desbarataran e descoidaran como os que tiñan en Bouzas.

E cando morreron seus sogros, repartiron os bens entre os irmáns, pero houbo un preito que Mª Bernarda a muller de Andrés se empeñou en alongar. E así tivo durante a súa vida cantidade de preitos, pois era ela quen mandaba na casa (RAG 14606/7, 12305/9, 12884/16, 13897/41). Ademais seu fillo acusouna de non coidar os seus bens, de deixar arruinar a fábrica de papel, de favorecer a dubidosas amizades, como uns veciños aos que trataba como se fosen fillos, pagándolles os gastos e *dándolle chocolate a pesar de que eran xente vulgar*, e ademais eles vendíanlle os froitos (millo, viño, queixo, etc.) no seu proveito.

⁹ Avós: Francisco Morales e Josefa Sequeiros. Segundos avós: Rodrigo Sequeiros Sotomayor e María Sequeiros. Terceiros: Rodrigo de Sequeiros de Benavides e María Veloso de Sotomayor. Cuartos: Bartolomé de Sequeiros Pereira e Silva, irmán do I Conde de Priegue. Quintos: Rodrigo de Sequeiros, señor da casa de Silva en Portugal e Magdalena de Faria e Acevedo (RAG 24498/1, 20409/37).

Por outra banda Mª Bernarda herdou do seu tío Francisco Morales Sequeiros que era cura en San Xoán de Calo e que fixo unha fundación cando outorgou testamento ante Simón Framil o 2 de outubro de 1748. Tamén herdou os vínculos e morgados da familia que fundaron en Bouzas don Rodrigo Benavides o 29 de xuño de 1631, e os dos irmáns Benita e Josefa Sequeiros ante Pedro de Mandaio Figueroa.

Viviron compartindo residencia tanto en Ribadulla como na bisbarra de Vigo, onde Mª Bernarda tiña os bens herdados da súa familia.

En 1767 Andrés e os seus irmáns disputaron cos netos de María Pérez – filla do primeiro matrimonio da súa bisvoa María Nodar-, entre eles, Marina Pazos Callobre que estaba casada con Jacobo Otero, da casa de A Mota, pois non estaban de acordo co troco que fixeran Andrés de Silva «o vello» e Francisco de Pazos xunto coa súa muller Mariana Callobre.

En 1785 Bernarda, xa viúva, tiña unhas rendas líquidas en Ribadulla de 4.136 reais. A maior parte das rendas eran forais, se ben tamén tiña outras por arrendamento. Cobraba 34 ferrados de trigo, 244 de centeo, así como algunhas cantidades menores en viño, capóns e en metálico. Entre os foreiros estaba Jacobo Otero, dono da casa de A Mota (Riobó) quen lle pagaba nove ferrados de centeo e dous capóns.

Andrés foi sepultado o 1 de decembro de 1778. A continuación comezou un preito entre o fillo e a súa nai pola administración dos morgados, polo que Bernarda en 1784 marchou a vivir a Riamonde deixando os seus bens mobles, que logo solicitou por vía xudicial (RAG 12884/16). A xustiza privoulle a ela da administración dos seus bens, pero logo conseguiu recuperala, se ben a cambio tivo que dar fianzas o 16 de marzo de 1787 ante Bonifacio Paseiro para darlle a seu fillo 300 ducados por alimentos. E tres meses máis tarde, o 14 de xuño e ante o mesmo escribán outorgou testamento. Nel di que consta en 1773 ante Pedro Arén e en 1781 ante P. Antonio Carbón os moitos bens que ela aportou ao matrimonio. Por outra banda deixa encargadas numerosas misas, esmolos, pago de débedas, diversas doazóns, e o sobranse déixallo ao fillo.

María fixo testamento o 7 de xaneiro de 1788 ante José Antonio Mallo e foi sepultada dous días despois. Tiveron un único fillo, **Ramón María** (*que segue*).

Ramón María de Silva Morales. Naceu o 8 de setembro de 1749 e foi bautizado dous días máis tarde na parroquia de Salomé en Santiago cos nomes de *Ramón María Andrés Bernardo* tendo por padriños a seu avó Andrés Silva e á súa avoa Bernarda Araújo, veciña desta parroquia.

De rapaciño estivo oito meses en Santiago aprendendo a tocar o violín, pero logo a nai levouno para Arnois. Foi capitán de granadeiros do Rexemento provincial de Santiago, patrón in solidum da Capela de Nosa Señora de la Granada, dono e director da Real Fábrica da Barreyra, «*Secretario de Millones e Notario de Reynos y señoríos de España*», sendo esta fábrica... *única de papel fino cartones y todas clases en este Reyno...* considerada Real e polo tanto os seus operarios exentos de servir do Exército e Milicias e de cargas do concello. Tamén loitou no exército en Navarra desde 1794 a 1800.

Con motivo da invasión francesa fixo donativo de máis de 56.000 reais en efectivo e crecida partida de papel e tamén cedeu unha casa sita na Porta da Mámoa en Santiago (hoxe Orfas, esquina a Entremurallas) para hospedaxe de tropas.

Tratou de casar con María Aurora Ozores, filla segunda do conde de Priegue, se ben logo casou coa súa irmá Francisca de Borja de Ozores Ponce de León, filla de *Juan Antonio Ozores e Vereá de Aguiar*, VI conde de Priegue, e da súa primeira muller Manuela

Ponce de León. Francisca fora bautizada en Sta M^a do Camiño (Santiago) o 10 de setembro de 1760 co nome de *Francisca Faustina María de la Aurora*, tendo por padriños ao abade de Salcidos don Juan Ponce de León e á súa avoa materna Micaela Francisca.

Xunto coa súa irmá Manuela, Francisca recibiu formación no convento da Ensinanza en Santiago desde o 12 de xaneiro de 1776 até o 23 de setembro de 1780. Aportou como dote a cantidade de cinco mil ducados, 4.000 que lle entregou seu pai e seu irmán, e os outros mil ducados restantes dona Juana Ozores Ponce de León (casada con Ventura Diego Naharro) a súa irmá primoxénita e que herdara uns morgados por parte da súa nai. Pero pouco despois en 1783 Ramón María púxolle un preito á súa cuñada Jacoba pois pretendía que lle dera un dote a Francisca. A razón era que cando se fixeron o 18 de setembro de 1773 as capitulacións matrimoniais entre Jacoba e José Quiroga Cedrón asinou o compromiso de dotar ás súas irmás solteiras se seu pai conseguía para ela os morgados de Oza e Bértoa que fundaran o 25 de abril de 1526 Teresa de Castro e o seu marido García Prego de Montaos. Como en efecto en setembro de 1772 tomou posesión dese morgado, debía dotar ás súas irmás. Ela alegou en contra que tiña 17 anos (aínda non os cumprira) e que era deber do pai dotar ás fillas. O conde de Priegue en realidade tiña unha facenda en precario pois tiña que pagar por mandato xudicial á súa irmá Jacoba 3.000 ducados anuais, 1.000 ao cabido de Santiago por un préstamo que pediu para pagar o preito do morgado de Oza e Bértoa así como os colexios das fillas, 400 ducados a seu fillo natural e ademais tiña catro fillos do novo matrimonio e outro en camiño. De aí a singular escritura de dote e o compromiso de Antonio Pardiñas, cando pediu casar cunha das fillas do conde, de dar 10.000 ducados de dote ás demais fillas (pero lamentablemente Antonio, que era moi rico, morreu antes de casar) (RAG 22032/10, 18783/51).

Tamén disputou co seu tío Pedro Gil de Ribera trala morte de Isabel Rosalía de Silva. Pedro era usufrutuário e Ramón María o sucesor, polo que pediu que asegurara os bens aos que tiña dereito, cando Pedro volveu a casar. Pero o 10 de xuño de 1801 chegaron a un acordo valorando a herdanza en 35.000 reais, tralos gastos de enterro e funerais de Isabel Rosalía.

D. Ramón tivo unha filla natural de solteiro con Rosa Gómez chamada Josefa da Silva, que casou o 11 de abril de 1801 con Juan García do Curro, estando como testemuña Vicente de Silva, o seu medio-irmán.

Recibiu o 26 de xuño de 1784 unha doazón de Benito Loureiro e a súa muller, veciños de Santiago, con gravame de 200 reais anuais por alimentos ante o escribán de Santiago don Jacobo Ferro.

Francisca de Borja faleceu en Santiago en novembro de 1794 e Ramón o 21 de xaneiro de 1810, segundo a partida de defunción que textualmente di:

En 22 de enero de 1810, el cura párroco de S. Julián de Arnois D. Francisco Piñeyro y Solbeira, acompañado de veintitrés señores sacerdotes, asistió a las funciones fúnebres de entierro de Don Ramón María Silva, Capitán del Regimiento provincial de Compostela y vecino de la misma feligresía. Recibió los Santos Sacramentos, e hizo disposición sin fundación alguna; y fue sepultado su cadáver en una de las dos del coro de la misma iglesia parroquial, precio cuarenta y cuatro reales...

No adro da igrexa de Bouzas (Vigo) pode verse un escudo de pedra, en bastante mal estado pola erosión, que ata os anos corenta do pasado século se atopaba no interior da igrexa formando parte da lousa sepulcral mal atribuída a don D. Ramón María Silva.

Escudo de Bouzas.

O campo deste escudo é cuartelado cos seus dous primeiros cuarteis practicamente ilexibles, que corresponderían ás armas dos Pereira (unha cruz) e dos Troncoso (un tronco de árbore). O terceiro cuartel, xaquelado pertencente aos Valladares e o cuarto cinco veneras, das armas dos Sequeiros. O helmo está mirando cara á esquerda (dereita para o observador), o que nos vén a indicar a súa orixe bastarda.

Vicente María Silva y Ozores, herdeiro do morgado, naceu en 1794 cando seu pai marchara á guerra. A súa nai no codicilo outorgado o 19 de novembro de 1794, di que se entregue «otra tanta cantidad (330 reales de vellón) a Francisca Peiteado que en calidad de ama está criando el niño que ahora de próximo he dado a luz[...] único y universal heredero, D. Vicente María de las Mercedes Silva y Ozores, su hijo único».

Casou en 1810 con **Mª Teresa Paseiro Cadavid**, filla de Bonifacio Antón Paseiro Andújar e de Mª Ignacia Cadavid Nieves, neta por liña paterna de Alberte Paseiro Cortes e de Mariana Vilariño, e por liña materna neta de José Cadavid, veciño de San Paio de Figueroa, e de Josefa de Nieves.

Director da Real Fábrica de papel, arrendouna o 30 de outubro de 1813 a Manuel Porto ante o escribán Felipe Pena Leira.

Foi acusado de matar a Francisco de Pazos polo que se evadiu e foi declarado en rebeldía. A viúva, Juana de la Puente, o 30 de xaneiro de 1817 fixo un escrito ante Francisco de Oca (AHP Protocolos) dicindo que non sabía se era culpable, pero que en todo caso lle perdoaba e pedía ás autoridades o seu indulto. En efecto o 18 de febreiro de 1818 foi indultado e o 16 de marzo ante dito escribán comprometeuse a pagar as costas, presentando un fiador, para así conseguir que se desembargasen os bens.

Solicitou ao Municipio de Santiago que lle fose devolta a casa de súa propiedade sita na Porta da Mámoa que seu pai cedera con motivo da invasión francesa.

Morreu Vicente o 2 de xullo de 1818 en Arnois sen ter outorgado testamento.

Teresa Paseiro casou en segundas nupcias con *Mariano Paseiro Taibo*, fillo de José Paseiro e María Concepción Taibo, naturais de A Estrada. Tiveron un fillo o 14 de maio de 1822 e outro o 22 de decembro de 1823 que morreron ao nacer. Tiveron tamén unha filla, *Carmen*, e un fillo *Eugenio Paseiro Paseiro*, nacido o 17 de setembro de 1833 en Arnois, e que casou o 14 de decembro de 1871 con María del Carmen Josefa Margarita Badía Paseiro, da *casa de Badía* en Xerliz.

Carmen e Eugenio Paseiro Paseiro xunto con Bonifacio e Josefa Silva Paseiro fixeron as partillas dos bens da súa nai común, Teresa Paseiro Cadavid, en 1871 ante o notario estradense Manuel Santamarina.

Vicente de Silva e Teresa Paseiro tiveron por fillos a:

1.- **Bonifacio Vicente Silva Paseiro** (*que segue*)

2.- *Josefa Silva Paseiro*. O 22 de outubro de 1842 fixéronse as capitulacións ante Antonio Montenegro para que Josefa casase con *Ramón Collía Goyburu*, fillo de José e Concepción. O seu irmán Bonifacio «a pesar de las muchas cargas que gravitan sobre los mayorazgos, de seren pocos los bienes libres que por su difunto padre posee, de estar sujetos al reintegro que su madre aportó al matrimonio, de que las utilidades de la fábrica

de papel en el día son insignificantes, teniendo en cuenta el mucho cariño...» outórgalle por razón de dote e lexítimas 3.000 ducados de capital, pero como non ten metálico ofrécelle 400 reais anuais e 99 ferrados de centeo, 8 de trigo, 4 de millo grosso, 1,5 de millo miúdo e tres capóns que se lle pagará a partir do ano 1843.

Bonifacio Vicente Silva Paseiro, foi bautizado o 18 de xuño de 1811, sendo o padriño o seu avó materno. Dono da Real fábrica en 1830, casou con **Manuela Espinosa Salgado**, natural de San Salvador de Escuadro, filla de Benito Fernández Espinosa Varela e de María Salgado Vaamonde¹⁰, neta por vía paterna de José Fernández Espinosa e Josefa Varela e Vereia de Aguiar (dos Varela do pazo de Buzaca) e por vía materna neta de Benito Salgado, veciño de Soutolongo, e Juana Vaamonde, de Brántega, que casou en segundas nupcias con José Mª Rivas Taboada, veciño de Siador.

O 13 de setembro de 1843 fixolle a liquidación ao administrador da casa Antonio Temprano e tomou el o control da casa facendo diversos foros nese mesmo día ante o escribán Antonio Montenegro (AHP Protocolos) de herdades que tiña en Oca, Ribadulla e Riamonde. Nese día tamén agradeceu á súa nai o seu traballo como titora e recoñeceu que Teresa (casada xa de novo) aportara ao matrimonio 24.000 reais, que recoñece que ten que devolver e que lle entregará cando ela o solicite.

Faleceu no lugar de Ribadulla en 1889. Os seus fillos:

- 1.- **Eliseo de Silva Espinosa** (*que segue*)
- 2.- *Mariana*, bautizada o 25 de decembro de 1845.
- 3.- *Ramona Silva Espinosa*, que naceu o 23 de febreiro de 1849 e bautizada ao día seguinte. Faleceu solteira no lugar de Ribadulla en 1910 aos 60 anos.
- 4.- *Germano Roberto Silva Espinosa*, nacido o 19 de marzo de 1852.
- 5.- *Mª Consolación Silva Espinosa*, nacida e bautizada o 17/11/1853.
- 6.- *Soledad Silva Espinosa*, nacida e bautizada o 3 de setembro de 1855.

Eliseo de Silva Espinosa, bautizado o 18 de outubro de 1844, casou con **Carolina Gómez Cedeira**, natural de Santiago, filla de Joaquín Gómez, do *pazo de Xerlíz*¹¹, e de Carmen Cedeira de Penas (Ferrol, 1816) e neta por liña materna de Juan Antonio Cedeira e Andrade e de Mª Juana Dolores de Penas Santalla.

Vivía en Arnois e logo en A Estrada, onde exercía como tenente alcalde e logo como alcalde desde 1 de xullo de 1881 até o 13 de xuño de 1884 en que é cesado polo xulgado tras un procesamento. Logo tamén o foi desde o 17 de marzo do 86 até setembro, e logo desde o 25 de maio do 87 por renuncia de don Gumersindo Otero até xuño do 88. Aparece como Secretario de Goberno no Xulgado de primeira instancia de A Estrada en 1905, e tamén figura como «*escribano de actuaciones*» na Consolación onde tiña o seu despacho. En 1896 foi presidente do Casino. Tiveron por fillos a:

¹⁰ Os demais fillos de Benito Espinosa e de María Salgado foron: *Josefa Juana Ramona* (Escuadro, 20/2/1816), *Justa Cándida Francisca* (17/6/17), *Ramona Mª Benita* (20/4/19), *José Mª Ramón Francisco* (22/11/21), *Ramón* (17/5/23), *Mª Dolores* (12/6/24), *Jesusa* (9/7/25) que casou con José García Centeno, de Breixa, *Vicente Ferrer* (29/5/27), *Bernardo Prudencio* (28/4/29) que casou con Luisa Valladares Núñez, de Vilancosta, *Fermina* (23/6/30), *Luis* (4/2/32), *Pío* (9/7/33) e *Mª Dolores* (25/5/36).

¹¹ FERRO, L.- BÉRTOLO, J.M., *Pazo de Xerlíz y casa de Badía en Guimarei*, Boletín de Estudios de Genealogía Heráldica y Nobiliaria de Galicia, N° 10.

1.- *Brígida Emilia*, nacida o 22 de decembro de 1870.

2.- ***Abelina Concepción Mariana Andrea Manuela***, (*que segue*)

3.- *Amparo de Silva Gómez*, nacida o 10 de decembro de 1873. Casou co notario público *Miguel Losada Losada*, fillo de *Joaquín Losada Pimentel*, natural de Santiago, e de *Joaquina Losada Segade*, natural de Xirazga en Beariz (Ourense). Foron pais de:

a) *María Amparo Losada Silva*, nacida o 22 de abril de 1898 faleceu o 18 de maio de 1979.

b) *Josefa Mª Mercedes Antonia*, nacida o 30 de xuño de 1899, faleceu o 11-01-1929.

c) *Joaquina Consuelo Losada Silva*, nacida o 1-06-1902, faleceu o 17 de marzo de 1977.

d) *Miguel Antonio Eliseo*, nacido o 7 de novembro de 1905, morreu pouco despois.

e) *Mª de la Soledad Carmen Ramona* Teresa, xemelga do anterior, faleceu o 21-08-1906.

f) *Mª Concepción Carmen Ramona*, nacida o 9/6/1907 finou en 1910.

g) *Jaime Miguel Eliseo Francisco Javier Eseban Alonso José*, nacida o 8 de xuño de 1911 morreu o 22 de abril de 1966.

h) *Concepción Ramona Carmela Teresa Rosa Carolina*, xemelga do anterior.

Faleceu Mª Amparo o 2 de xaneiro de 1954. **Era a dona da casa e capela do lugar de Ribadulla en Arnois**, que herdaron os fillos.

4.- *José Pedro Mario Silva Gómez*, naceu no lugar de Ribadulla o 9 de marzo de 1875 e bautizado o 19. Morreu solteiro en A Estrada o 18 de febreiro de 1960.

5.- *María Silva Gómez*, naceu no lugar de Ribadulla o 27 de xuño de 1876.

6.- *M^a de los Dolores Ramona Silva Gómez*, foi bautizada o 18 de setembro de 1877, tendo por padriños a Gumerindo Otero e Dolores García, veciños de Riobó.

7.- *Carlos Felipe Silva Gómez*, naceu no lugar de Ribadulla o 2 de novembro de 1881. Morreu o 15 de Agosto de 1891.

Mª Concepcion Silva Gómez, naceu en Arnois o 30 de outubro de 1872 e foi bautizada o 3 de novembro cos nomes de *Abelina Concepción Mariana Andrea Manuela*. Casou con D. **César Brey Guerra**, médico, fillo de *Manuel Brey Barcala*, natural e veciño de Oca, e de *Juana Guerra Fernández*, natural de Santiago. Vivían en Arnois e pasaron un tempo en Bilbao e logo en A Estrada na rúa Serafín Pazo. Finou Mª Concepción en A Estrada na rúa Calvo Sotelo o 21 de febreiro de 1955. Procrearon entre outros fillos a:

1. *Mª de la Concepción Juana Genoveva Consuelo Brey Silva*, naceu en A Estrada o 15 de decembro de 1905 e é lonxeva.

2.- *M^a del Rosario Brey Silva*.

3.- **M^a del Amparo Vicenta Berta Brey Silva** (*que segue*)

4.- *M^a de los Angeles* nacida en Arnois o 15 de agosto de 1911 e bautizada o 19.

M^a del Amparo Vicenta Berta Brey Silva, nacida o 23 de xaneiro de 1909. Casou con don **Gonzalo Sanmartín Rey**, de quen descendén:

1.- *María de los Ángeles Sanmartín Brey*.

2.- *Gonzalo Sanmartín Brey*.

3.- *María Isabel Sanmartín Brey*.

4.- ***María de la Concepción Sanmartín Brey***, actual copropietaria, casada con **Ignacio Diéguez**.